

KRÁLICKÝ SNĚŽNÍK

NÁRODNÍ
PŘÍRODNÍ
REZERVACE

Tajemný svět horské přírody

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

KRÁLICKÝ SNĚŽNÍK

NÁRODNÍ
PŘÍRODNÍ
REZERVACE

Tajemný svět horské přírody

Horské smrkové lesy a kotlina Moravy z Vlaštevčích kamenů. Autor: Marek Banaš

Tichý kraj pohraničního hvozdu...

Nad rozlehlou Kladskou nížinou se vypíná do výše osamělý bezlesý ostrov pohoří Králického Sněžníku. Od nepaměti lákaly tiché králické hvozdy pozornost hledačů drahých kovů, lovců, pastevců, lesníků i osamělých poutníků, kteří se zde potkávali s medvědy, vlky a rysy. Od té doby se králické hory hodně proměnily, majestátnost vrcholu Sněžníku však nadále přetrvává. Pojdme společně nahlédnout do tajemství zdejší národní přírodní rezervace.

Tajemné lesy Králického Sněžníku... Autor: Zuzana Růžičková

Pohled do údolí Moravy z Vlaštvčích kamenů. Autor: Marek Banaš

Horský klenot na hranicích

Zde, na prastarém pomezí tří historických zemí, Čech, Moravy a Kladska (Polska), se ukrývá klenot horské přírody – pohoří Králického Sněžníku. Stranou velkých měst, špatně dostupné, si tyto hory šly svou vlastní cestou.

Své první jméno – Spieglitzer Schneeberg získalo toto pohoří podle osady Nová Seninka (Spieglitz). Název Schneeberg (Sněžník) se poprvé prokazatelně objevil až v roce 1571 a jasně odkazuje na sníh, který pokrýval vrchol často až do hlubokého jara.

Jedinečnost zdejší přírody vedla k vyhlášení přírodní rezervace, nejprve v roce 1965 na polské straně (Rezerwat przyrody Śnieżnik Kłodzki) na ploše 181 ha. Následně byl v roce 1981 vyhlášen krajinářský park – Śnieżnicki Park Krajobrazowy na ploše 28 800 ha.

První snahy o ochranu přírodních hodnot na české straně se objevily v polovině 20. století. Jednalo se tehdy o dvě rozlohou malá území: „Údolí bukového pralesa“, později „Prales ve Strmém“, pro ochranu horské bučiny se smrkem a javorem klenem, druhé území se nazývalo „Králický Sněžník“, pro ochranu vrcholových luk. V archivních materiálech jsou návrhy těchto dvou rezervací poprvé zaznamenány v lesnické mapě z roku 1951. V jejich realizaci se však následujících více než dvacet let nepokračovalo.

Po dlouhých přípravách byla v roce 1990 na české straně pohoří vyhlášena národní přírodní rezervace (NPR) Králický Sněžník. Evropský význam území byl podtržen v roce 2005 jeho zařazením do soustavy Natura 2000 v podobě evropsky významné lokality Králický Sněžník.

V současnosti patří rezervace se svou rozlohou 1 700 hektarů k největším přírodním rezervacím v ČR.

Svět zakrslých smrků a horských trav

Vrchol Králického Sněžníku je jedním ze tří pohoří u nás (vedle Krkonoš a Hrubého Jeseníku), kde se v nejvyšších partiích přirozeně nachází alpinské louky. Zdejší alpinské bezlesí je plošně nejmenší, z jeho celkové rozlohy v ČR (65 km²) zde tvoří jen necelý 1 km². Na takto malé ploše však najdeme unikátní podobu vysokohorské alpinské tundry. Ta se v řadě ohledů liší od daleké Skandinávie, ale i blízkých Krkonoš nebo Hrubého Jeseníku.

Stoupáte-li podél řeky Moravy vzhůru, vítá vás pod vrcholem Sněžníku kraj zakrslých smrků. Považujte si toho, Králický Sněžník je totiž společně s Hrubým Jeseníkem jediným pohořím ve střední Evropě, kde v poledové době vznikla jedinečná podoba horní hranice lesa se smrkem. Přirozeně se zde nevyskytuje borovice kleč, která ji-

nak ve všech okolních pohořích tvoří horní hranici lesa (Krkonoše, Karpaty, část Alp). Podobnou hranici lesa, přirozeně tvořenou smrkem, nalezneme až v pohoří Harz v Německu nebo za oceánem ve Skalistých horách v USA.

Na vrcholu sice dnes objevíte několik keřů borovice kleče, jedná se však o výsadby, povětšinou na polské straně, pocházející z přelomu 19. a 20. století. Skutečnost, že se na Králickém Sněžníku po skončení dob ledových borovice kleč neuplatnila, je velká věc pro alpskou přírodu nad horní hranicí lesa. Mohutné keře borovice kleče by opanovaly zdejší horské louky a vzácné světlomilné vysokohorské druhy rostlin a živočichů by neměly šanci. Které konkrétní druhy to jsou, se dozvíte v další kapitole této publikace.

Člověkem vysazené porosty borovice kleče na polské straně vrcholu Sněžníku (vlevo).
Autor: Marek Banaš

Nad souvislou hranicí lesa zakrslé smrky bojují s nepřízní počasí. Ve směru převládajících větrů jsou jejich koruny poničené námrazou. Autor: Marek Banaš

Sudetští kamarádi

Pohoří Králického Sněžníku má svou historii a vývojem přírody blíže k sousednímu Hrubému Jeseníku než ke Krkonoším. Svědčí o tom společný výskyt řady druhů, např. vzácného zvonku vousatého, který se dostal do znaku CHKO Jeseníky, nebo kamzičníku rakouského. Oba druhy v Krkonoších chybí.

Podobným příkladem je také statná tráva ovsíř dvouřízný, který má na Králickém Sněžníku nejzápadnější výspu svého areálu výskytu a v Krkonoších neroste vůbec.

Smutným příkladem druhu, který se u nás vyskytoval pouze v Hrubém Jeseníku a na Králickém Sněžníku, je šabřina tatarská. Tuto mrkvovitou rostlinu bohužel dnes naleznete pouze v blízkém Hrubém Jeseníku, na Sněžníku vyhynula.

Zvoněk vousatý – typický druh Hrubého Jeseníku a Králického Sněžníku. Autor: Vít Slezák

Ovsíř dvouřizný – jedna z nejstatnějších a vzácných horských trav. Autor: Martin Kočí

Pěchava tatranská – vzácný poutník z Tater roste na polské straně Králického Sněžníku. Autor: Jiří Kameníček

Koprniček bezobalný – voňavý druh alpinských luk. Autor: Martin Kočí

Šabřina tatarská – na Králickém Sněžníku vyhynulý druh. Autor: Martin Kočí

Okáč sudetský – endemit Hrubého Jeseníku a Králického Sněžníku. Autor: Vít Slezák

Modranka karpatská. Autor: Vít Slezák

Pozoruhodná je zcela izolovaná lokalita výskytu vápnomilné pěchavy tatranské. Tento západokarpatský druh trávy byste objevili v blízkosti vápencové jeskyně Niedzwiedzia (Medvědí jeskyně) v údolí potoka Klešnica na polské straně pohoří. Jedná se o nejzápadnější výspu rozšíření tohoto druhu na světě.

Některé další druhy rostlin se omezeně nebo druhotně vyskytují i v Krkonoších, ale těžiště jejich výskytu je v Hrubém Jeseníku a na Králickém Sněžníku. Takovým druhem je kupříkladu koprniček bezobalný, voňavá mrkvovitá rostlina, dříve oblíbená mezi babkami kořenářkami, lidově zvaná medvědí kořínek. V Krkonoších přirozeně chybí.

Z říše živočichů je příkladem druhu, který se z celého světa přirozeně vyskytuje pouze na Králickém Sněžníku a v Hrubém

Jeden z našich nejvzácnějších motýlů – obaleč Sparganothis rubicundana. Autor: Vít Slezák

Jestřábník sněžnický – více než sto let neznámý endemit Králického Sněžníku byl nedávno znovu objeven. Autor: Jiří Kameníček

Jeseníku (tzv. endemit), motýl okáč sudetský (poddruh – *Erebia sudetica* subsp. *sudetica*).

Výjimečným druhem je další velevzácný motýl – obaleč *Sparganothis rubicundana*, který je pozůstatkem z ledových dob (tzv. glaciální relikty). Ve střední Evropě jej naleznete jen v Hrubém Jeseníku a Králickém Sněžníku; z této oblasti byl také původně popsán. Poprvé jej chytil entomolog, lékař a lékárník Ferdinand Wocke v roce 1850 na několika místech v okolí Pradědu.

Svou nejzápadnější výspu rozšíření u nás mají na Králickém Sněžníku také některé karpatské druhy živočichů, např. plž modranka karpatská nebo roztomilý plch lesní.

Nenápadný mech – kápěnka maličká byl pro světovou vědu poprvé popsán z Tvarožných děr. Autor: Štěpán Koval

Interiér přirozené horské smrčiny. Autor: Marek Banaš

Nejstarší pralesovité smrčiny nad Sněžnou chatou. Autor: Marek Banaš

První a jediní na celém světě

Hledači senzací si přijdou na své i na Králickém Sněžníku. Bezlesý králický ostrov si po skončení poslední doby ledové šel svou vlastní cestou. Výsledkem unikátního vývoje zdejší přírody je vznik druhů organismů, které se nikde jinde na světě nevyskytují.

Takovým vlajkovým druhem je jestřábník sněžnický. Tento nenápadný jestřábník byl více než 100 let neznámý. Před pár lety se ho podařilo znovu náhodně nalézt v počtu několika desítek trsů ve vrcholové části Králického Sněžníku.

Některé pozoruhodné druhy organismů se sice vyskytují i na jiných lokalitách, ale pro vědu byly poprvé popsány právě na Králickém Sněžníku. Příkladem může být ká-

pěnka maličká (*Seligeria pusilla*), drobný vápnomilný mech, který byl poprvé nalezen a popsán z Tvarožných děr u řeky Moravy na úpatí Králického Sněžníku. Objevil ho zde už roku 1800 slezský kněz Ignaz Seliger, podle kterého dostal mech své jméno.

Kápěnka maličká je jedním z více než 200 druhů mechorostů, které byly doposud na Králickém Sněžníku nalezeny. Mezi nejvzácnější druhy patří právě mechorosty vápencových skal.

Nově odrůstající les na Mokřém hřbetu. Autor: David Zahradník

Proměny králických hvozdu

Králický Sněžník býval od pradávna krajem hlubokých horských lesů, kam zprvu lidská noha zavítala jen za lovem nebo hledáním drahých kovů.

Postupující hlad po dřevěném uhlí pro papírny, sklárny a hutě dole v údolích divoké lesy na horských svazích měnil. Původní, převážně smíšené lesy s bukem, jedlí, javorem klenem, smrkem a jeřábem člověk postupně nahradil čistě smrkovými porosty. K nejrozsáhlejšímu kácení králických lesů, za použití rozsáhlých holosečí, docházelo od poloviny 19. století. Rozvrat velké části lesů tehdy dokonaly větrné polomy, např. v letech 1868–1870.

Pro obnovu rozsáhlých bezlesých ploch chybělo osivo lesních dřevin. Lesníci knížete

Liechtensteina i rodu Althanů proto sáhli zejména po osivu smrku z alpských zemí, který není adaptován na zdejší odlišné klimatické podmínky. Výsledkem je to, že dnes jen zhruba 20% králických lesů je tvořeno přírodě blízkými porosty se strukturou původních lesů, které odpovídají zdejším přírodním podmínkám.

Stromová prapradělové

Téměř bez lidského zásahu, s občasným odebráním vybraných stromů (tzv. toulavá seč), zůstaly jen těžko přístupné lesní porosty pod vrcholem a v okolí suťových polí. Na takových místech, např. pod skalami Vlaštvíčích kamenů nebo podél žluté značky mezi Sněžnou a Františkovou chatou, dnes nacházíme původní zbytky horských smrkových pralesů.

Tajemný prales „Nad strašidly“. Autor: Marek Banaš

Vědci zde nedávno našli řadu stromů starších 300 let. Nejstarší známý smrk ve zdejších pralesích dosáhl dokonce věku přes 433 let. Není přitom vyloučeno, že zde rostou ještě starší jedinci. Tento velikán tak pamatuje časy, kdy na českém trůnu panoval vrtošivý císař Rudolf II., v kolébce se ozýval pláč právě narozeného učitele národů Jana Amose Komenského nebo obložen smolnatým dřívím shořel na hranici spisovatel a astronom Giordano Bruno, který odvážně tvrdil, že středem vesmíru není Země.

Pokud se do živé kroniky nejstarších králických lesů podíváme pozorněji, zjistíme, že více než čtvrtina stromů zde dosahuje věku přes 250 let. Tyto lesní porosty jsou tak svým věkem na Moravě rekordní a převyšují např. i nejstarší porosty horských smrčín v NPR Praděd nebo NPR Šerák-Keprník.

Člověk mění lesy k obrazu svému

Postupně nahrazení většiny původních horských smíšených lesů Králického Sněžníku stejnověkými smrkovými porosty bylo nešťastné a důsledky tohoto kroku jsou stále více než patrné. Podobně jako v dalších pohorích u nás, i zde tyto porosty silně trpěly zejména v 80. letech kyselými dešti. Následné větrné kalamity a nálety podkorního hmyzu (zejména lýkožrouta smrkového) způsobily rozvrat velkých ploch lesa a vznik rozsáhlých pasek. Například jen po větrné kalamitě v roce 2007 spadlo na území NPR neskutečných 10 000 stromů. V posledních dekádách se zde společnými silami snaží správci zdejších lesů i pracovníci ochrany přírody podpořit vznik pestřejšího lesa, kde vedle smrku poroste také jedle, jeřáb, buk či javor.

Rozvolněná horská smrčina pod horní hranicí lesa. Autor: Zuzana Růžičková

Při pohledu na lesnické a přírodovědecké mapy zjistíme, že v současnosti tvoří přibližně polovinu rozlohy národní přírodní rezervace horské a podmáčené nebo rašelinné smrčiny. Původních bukových lesů zůstalo na území rezervace jen pramálo, pouze několik procent z celkové rozlohy území. Při svých toulkách je můžete objevit např. pod červenou turistickou značkou mezi vrcholem Králického Sněžníku a Malým Sněžníkem v pralese „Ve strmém“. Ze starých buků zde zůstaly většinou jen padlé kmeny a mladších stromů je zde méně. Mladé odrůstající listnáče totiž, stejně jako v okolních lesích, snadno spase přemnožená zvěř.

Na starých bucích v pralese „Nad strašidly“ (Prales ve Strmém) můžeme objevit kriticky ohrožený druh lišejníku – důlkatec plicní. Důlkatec patří mezi velké pralesní lišejníky, které v současnosti ve střední Evropě téměř vyhynuly. Celý povrch stélky je zřetelně důlkovaný, a proto připomíná povrch plic. V ČR přežívá na několika pralesních lokalitách na Šumavě, v Českém lese, Novohradských horách a zde „Nad strašidly“. Autor: Josef Halda

Na tlejícím dřevě v pralese „Nad strašidly“ našla své útočiště vzácná játrovka, patřící mezi mechorosty – křížítka vystoupavá. Autor: Štěpán Koval

Všimli jste si během svých výletů oplocek a v nich vysazených mladých stromků? Chrání stromy před okusem zvěří. Jaké druhy dřevin v nich poznáváte?

V přirozených horských lesích Králického Sněžníku je postupně odumírání stromů přirozené a pro přírodu potřebné. Autor: Marek Banaš

Suchý les není mrtvý

Při svém putování po úbočích Králického Sněžníku budete v lesích potkávat spoustu stojících i ležících, odumírajících a suchých stromů. Nenechte se však mýlit – co je nemocné, není mrtvé, právě naopak.

Pod kůrou těchto dosluhujících stromových bojovníků se skrývá pestrý svět hmyzích obyvatel. Příkladem je horský kovařík *Danosoma fasciata*, který se vyvíjí na padlých kmenech v horských smrčínách, nebo velmi vzácný obyvatel usychajících smrkových korun při horní hranici lesa – tesařík čtyřpásý (*Cornumutila lineata*). Horské lesy Králického Sněžníku jsou jedním z mála míst v ČR, kde tyto vzácné druhy najdeme.

Postupně se rozkládající kmeny stromů zdobí desítky druhů hub, mechů či játrovek. Po desetiletích nerovného boje s drsným horským klimatem pak rozložené dřevo předá svou sílu horské půdě a koloběh života se opět vrací na začátek.

Rozpadající se horské smrčkové lesy na Králickém Sněžníku jsou domovem také pro naše kurovitě ptáky. Náš největší kur, tetřev hlušec, nebyl v území zastižen od konce 80. let 20. století. Památkou na něj a upomínkou, že zde dříve býval domácím pánem, zůstaly jen některé místní názvy – kupříkladu Tetřeví hora na východním okraji rezervace.

Podobný osud potkal také jeho menšího příbuzného, tetřívka obecného, který ještě před lesní kalamitou na konci minulého století obýval rašeliniště na Mokřém hřbetu. Ve snaze navrátit tento druh zpět do zdejších lesů, bylo od roku 2017 nedaleko rezervace zatím vypuštěno několik desítek tetřívků z umělého chovu. Dalšího kurovitěho ptáka, jeřábka lesního, můžeme v lesích Králického Sněžníku stále vzácně potkat.

Typickým obyvatelům horských smrkových lesů je vzácný datlík tříprstý. Autor: Petr Šaj

Ležící, rozpadající se kmeny starých stromů, jsou ideálním prostředím pro uchycení nových semenáčků dřevin. Autor: Miroslav Havira

Rozpadající se staré kmeny smrkových pralesů poblíž Františkovy chaty hostí řadu cenných, nenápadných druhů, např. kriticky ohrožený líšejník – cyfélium špinivé. Tento druh nacházíme v Česku kromě Sněžníku pouze na několika lokalitách na Šumavě, v Orlických a Novohradských horách. Autor: Josef Halda.

Vzácným obyvatelům horských smrčín je kovařík pruhovaný. Autor: Filip Trnka

Na tlejících padlých kmenech, kládách a pařezech na vlhkých místech můžete objevit vzácný mech – šikoušek zelený. Na Králickém Sněžníku byl od konce 19. století dlouho neznámý a podařilo se jej nalézt až v roce 2005 pod vodopádem na Strašidlech. Autor: Štěpán Koval

Ve sněžnických lesích se ukrývá nenápadný jeřábek lesní. Autor: Petr Šaj

Víte, že?

Možná jste si všimli, že suché stromy stojící v těsné blízkosti turistických tras jsou kvůli bezpečnosti návštěvníků v rezervaci pokáceny.

Horské vrchoviště na Mokrém hřbetu. Autor: David Zahradník

Vlhká místa a okraje rašelinišť pod smrky na Králickém Sněžníku zdobí velmi vzácná houba – kriticky ohrožená fajodka osténkatá. Autor: Lucie Zíbarová

Typickým druhem horských rašelinišť je klikva bahenní. Autor: Martin Kočí

Rozkvetlé rašeliniště se suchopýry. Autor: Zuzana Růžičková

Příběh voňavých rašelinišť

V prastarých horských lesích Králického Sněžníku vás vítá houpavá půda horských rašelinišť.

Vznikají na místech, kde se hromadí dešťová voda. Jsou tvořena mechem rašelínkem, jehož spodní část postupně odumírá, a vzniká tak rašelina. Zdejší voňavá rašelina pamatuje časy starověkého Říma (rašeliniště se začala tvořit před cca 2–3 tisíci lety). Hloubka zdejších rašelinišť nepřesahuje dva metry. Naleznete na nich drobná vodní jezírka, která často slouží jako kaliště pro vysokou zvěř a divoká prasata.

Pěkné rašeliniště můžete navštívit například na modré značce směrem k vrcholu Králického Sněžníku severně pod Černou kupou, pod vrcholem Sušiny nebo u chaty Babuše. V létě je zdobí bílé chomáče suchopýru pochvatého a červené bobule kličky bahenní.

Rašeliniště jsou úchvatnou přírodní kronikou. Uchovávají v sobě po tisíce let pylová zrnka i celé zbytky rostlin z pradávných časů. Moderními metodami z nich přírodovědci dokážou poskládat obrázek toho, jak dříve vypadala příroda v jejich okolí. Kupříkladu ze vzorků na rašeliništi Stříbrnická (cca 1 230 m n. m.) i z analýzy uhlíků v půdě na vrcholu vyplynulo, že člověk začal zdejší lesy silněji využívat přibližně již od 12. století. Před příchodem člověka ve zdejších lesích dominoval smrk společně s bukem, jedlím, s příměsí dalších listnatých dřevin a s jalovcem. S postupujícím kácením a rozvolňováním lesů narůstá v rašelinné pamětní knize zastoupení trav a bylin, ale také borůvky.

Víte, že?

Červené kuličky – plody kličky bahenní jsou na dalekém severu oblíbenou pochoutkou Eskymáků?

Letecký pohled na vrcholovou část Králického Sněžníku, v popředí s lavinovou dráhou Moravy. Autor: Marek Banaš

Boj o přežití na vrcholu

Nejzdatnější návštěvníci vystoupají až na vrchol Králického Sněžníku (1 424 m n. m.), kde je vítá úplně jiný svět, kraj drsných větrů, dlouhých zim a krátkých trávníků. Les zde ztratil sílu a vládu přebírají horské keříčky a traviny přirozeného bezlesí.

V létě zdobí vrcholové horské louky nápadná violka žlutá sudetská. V okolí pramenů Moravy se můžete pokochat modrými květy oměje šalamounku a v okolí vrcholu žlutými květy jestřábníku Schustlerova nebo jestřábníku sněžnického, který se na celém světě nachází jen zde.

Z nízkých trávníků se v létě ozývá nesmělé pípání vzácné lindušky horské. Dejte však pozor a zůstaňte jen na turistické stezce, vyrušení těchto ptáků turisty nebo volně pobíhajícími psy v době hnízdění má pro snůšku či mláďata v drsných sněžnických horách tragické následky...

Víte, že?

Na kamenitých místech vrcholových částí Králického Sněžníku se ukrývá dravý střevlíček rezavý (Gyllenhalův), vzácný pamětník dob ledových. Nestavte tedy prosím z kamenů mohyly nebo trpaslíky, berete tím domov jemu i řadě vzácných druhů živočichů.

Zdejší alpské louky zdobí violka žlutá sudetská. Autor: Petr Šaj

Na vrcholových alpských loukách vzácně nalezneme jestřábník Schustlerův. Autor: Patrik Mlčoch

V nízkých alpských trávnících na vrcholu Králického Sněžníku hnízdí vzácná linduška horská. Autor: Petr Šaj

Střevlíček Gyllenhalův. Autor: Dalimír Bjel

Typickým druhem vrcholových horských luk Králického Sněžníku je také okáč rudopásný. Autor: Petr Šaj

Divoká síla Moravy

Stejně jako si dnes již vrchol Králického Sněžníku neumíme představit bez sochy slůněte u bývalé Liechtensteinovy chaty, tak by ani místní příroda nebyla tak zajímavá bez největší moravské řeky, která zde pramení. Řeka Morava vyvěrá z hlubin země pod vrcholem v nadmořské výšce 1 370 m. Zprvu nenápadná bystřina postupně sbírá sílu v dolní části lavinové dráhy jižně pod pramenem.

Řeka Morava je třetí nejdelší řekou u nás, která po 354 km dlouhé pouti předává svou veškerou sílu Dunaji pod Děvínem. Po řece Moravě bylo dokonce pojmenováno údolí na povrchu planety Mars, tzv. Morava Valles.

Určení tohoto místa coby počátku toku Moravy lze datovat již do roku 1325, kdy tehdejší majitel kolštejnského panství Jan Wüstenhube uvádí, že jeho pozemky sahají „ad fontem Marc fluvii“, tedy doslova k prameni Moravy. Jan Amos Komenský sice na své mapě Moravy z roku 1627 situuje pramen („Moravae Fons“) mnohem blíže ke Starému Městu, avšak místní dřevaři, uhlíři a lovci velice dobře věděli, kde přesně se hlavní zřídlo nachází. V dané době šlo přirozeně ještě o prostou studánku, úprava pramene pomocí kamenné vyzdívký se uskutečnila až někdy na konci 19. století. Poslední zásadnější opravy místo doznalo v roce 1978.

V 19. století sem často mířili návštěvníci z Moravy, pro něž toto místo neslo hlubší, vlastenecký význam. Se svými přáteli se u pramene osvěžil i Antonín Cyril Stojan (1851–1923), pozdější arcibiskup olomoucký a jedna z nejvýraznějších osobností novodobých moravských dějin. Oblíbený pan farář zde projevil svůj pověstný smysl pro humor, když na okamžik vyvěrající vodu nohou ucpal a tím zcela zastavil. Na tázavé

Pramen řeky Moravy v nadmořské výšce 1 370 m. Autor: Marek Banaš

pohledy svých druhů pak se smíchem odpovídal: „Inu, to budou v Hradišti hledět, že jim najednou voda neteče!“

Pod pramenem Moravy se vzácně rodí i laviny. Vznikají ze sněhu, který je sem přefoukáván z vrcholové plošiny Králického Sněžníku. Podle záznamů v letokruzích stromů zde dochází k pádům větších lavin zhruba jednou za třicet až padesát let. Na lavinové dráze však neustále dochází k pomalému pohybu půdy (zvětraliny) směrem dolů po svahu rychlostí kolem centimetru za rok.

Víte, že?

Přibližně jednou za 40 let zde spadne mohutná lavina, která do své náruče vezme stromy na délce několika set metrů? Poslední doložená lavina zde sjela 13. února 1999.

Lavinová dráha pod pramenem Moravy. Autor: David Zahradník

Na kmenech prastarých velikánů podél lavinové dráhy Moravy má domov velmi vzácný lišejník - ledviník sorediósnní. V Česku roste kromě tohoto místa pouze v pralesovitých porostech na Šumavě a v Předšumaví. Autor: Josef Halda.

Turisté u pramene Moravy ve třicátých letech minulého století. Autor: archiv Petra Možného

Údolí řeky Moravy a vstup do veřejnosti nepřístupných vápencových jeskyní Tvarožných děr.
Autor: Marek Banaš

Vápencové tajemství

Řeka Morava ve svých kaskádách a peřejích vytváří v lesích podél žluté turistické značky úchvatnou kulisu pro tance skorce vodního nebo konipasa horského. Podél řeky se můžete kochat pohledem na podmačené louky a zachovalé přípotoční lesy.

Nejzdatnější kousek si však řeka Morava nechala až do údolí. Svou trpělivou silou zde během milionů let postupně odhalila výchozy vápencových hornin s ukrytými jeskyněmi. Nejznámější z nich je jeskyně se třemi vchody zvaná Tvarožné díry. Skrývá se v nich téměř 200 metrů dlouhá soustava jeskynních chodeb, veřejnosti nepřístupných, která vznikla rozpouštěcí činností podzemního potoka vlévajícího se do Moravy.

Potok do jeskyně přitéká dosud neznámými podzemními cestami až z krasové oblasti

na polské straně pohoří. Přišlo se na to zajímavým experimentem. Když polští jeskyňáři obarvili vody na své straně masívu, kde se nachází největší jeskyně králického krasu, Medvědí jeskyně, aby zjistili, kam se vody ztrácejí, bylo velkým překvapením, když se tato obarvená voda objevila na české straně hory.

Své jméno Tvarožné díry (dříve rovněž Tvarožné jámy) získaly podle zvodnělé „tvarohovitě“ výplně stěn jeskyně, tvořené uhlíčanem vápenatým. Lidově se mu říká tvaroh a jsou mu připisovány léčivé účinky.

S krasovým fenoménem je svázán i blízký Mléčný pramen. Jeho vody vytékají na povrch pod tlakem a vyznačují se vysokým obsahem uhlíčitanu vápenatého, který dává vodě bílé zakalení. Právě toto zakalení stálo za pojmenováním tohoto pramene.

Vlastní kras zde začal vznikat už v dávných třetihorách, v období, kdy zde panovaly horké a vlhké tropy, podobné dnešní Malajsii.

Pohled do nitra Tvarožných děr.
Autor: Marek Křížek

V jeskyních Tvarožných děr pravidelně zimuje 30–40 jedinců až devíti druhů netopýrů, jedním z nich je netopýr severní.
Autor: Petr Šaj

V okolí Tvarožných děr se vyskytuje vzácný střevlík hrboletý. Autor: Filip Trnka

U Tvarožných děr roste hávnatka běložilná, která patří mezi naše nejvzácnější lišejníky. V ČR ji nalezneme už jen v Krkonoších a v Hrubém Jeseníku. Autor: Josef Halda

Mramorový lom nedaleko Dolní Moravy. Autor: Alois Pavlíčko

Na březích Moravy poblíž Tvarožných děr leží jedna z lokalit, kde se na území rezervace vyskytuje vzácný střeplík hrboolatý. Tento evropsky významný druh, chráněný mimo jiné soustavou Natura 2000, má na Králickém Sněžníku jedinou známou lokalitu v Čechách (na Moravě je častější).

Zajímavé výchozy vápence nacházíme i na dalších místech podél řeky Moravy. Nedaleko obce Dolní Morava, na levém svahu řeky, se až do přelomu tisíciletí těžil tzv. sněžnický (sněžníkovský) mramor. Jde o krystalický vápenec s pestrým zbarvením a kresbou, který se využíval jako dekorativní kámen.

Dnes je lom rájem řady druhů rostlin a živočichů, kteří se rádi vyhřívají na zdejších vápencovém podloží.

Také okolí lomu je, podobně jako v případě Tvarožných děr, protkáno sítí chodeb. Nad lomem se nachází nepřístupná Patzeltova jeskyně. Ta byla objevena už roku 1864, kdy zde lesník Gregor Patzelt propadl otvorem do podzemní dutiny. V období po 1. světové válce byla jeskyně přístupná pro veřejnost.

Víte, že?

Výtvoři ze zdejšího mramorového lomu (sněžníkovského mramoru) můžete najít nedaleko – na Hoře Matky Boží (klášter Hedeč) u nedalekých Králík.

Sněžníkovský mramor byl často užíván k obkladům i dalších významných staveb (např. radnice v Brně či kostel sv. Cyrila a Metoděje v Olomouci-Hejčíně).

V zarůstajících částech lomu se na topolu osice vyskytuje vzácný bělopásek topolový. Autor: Alois Pavlíčko

Pověst o tajemném cizinci

Poblíž Tvarožných děr se prý kdysi jeden hajný setkal s tajemným cizincem, mužem snědým s temnými očima, jenž byl zahalen v černý plášť. Neznámý hajnému prozradil, že sem přišel až z daleké Itálie vyzvednout poklad, a nabídl mu, že podepíše-li se mu krví, můžou jít bohatství hledat spolu. V tu chvíli fořt zbystřil, neboť si uvědomil, že takové smlouvy pochází jen od ďábla. Navrhl tedy cizinci, že nejdříve chce ten poklad na vlastní oči vidět. Tajemný muž souhlasil a již za okamžik sešli do podzemí, z jehož pokladů hajnému oči přecházely. „Naber si do mošny něco zlata a drahého kamení a následuj mě ven. Tam, na čerstvém vzduchu, se rozmyslíš, budeš-li chtít bohatství více,“ pokynul cizinec. Sotva tak sněžnický horal učinil a posadil se na cizincův plášť rozložený v trávě, najednou se vznesl do výše a rozletěl se přes hory a řeky jižním směrem. Přistáli v krásném městě, jež bylo vyděšenému myslivci představeno jako Padova. „Mocný ďáble, propust' mě. Netoužím po bohatství, chci se jen vrátit ke svým, pod Sněžník,“ prosil myslivec. „Neboj se mě, nejsem čert,“ smál se neznámý, „jen ovládám nejrůznější kouzla a čáry. Dobrá, napij se mého nejlepšího vína a sám uvidíš, co se stane.“ Lovčí si tedy třikrát mocně lóknul a upadl do hlubokého spánku. Když se vzbudil, vypínal se na ním dobře známý vrchol Sněžníku. Z mošny se však namísto dukátů vysypalo jen suché listí. To ale lesníkovi nevadilo, zavýskl radostí a kvapem se hnál domů. Do Tvarožných děr se již ale nikdy neodvážil.

Vodopády ukryté v nitru sněžnických hor. Autor: Zuzana Růžičková

Z mlžného oparu nad okolními nížinami se majestátně tyčí hradba Králického Sněžníku.
Autor: Zuzana Růžičková

Království ledu a mrazu

Na tvářích sněžnických hor najdete hluboké srámy z ledových dob. Dnes již víme, že na vrcholu poslední doby ledové (tj. před 25 000–20 000 lety) byla průměrná roční teplota vzduchu ve vrcholových oblastech Králického Sněžníku o 7 až 10 °C nižší než dnes. Také srážek zde bylo mnohem méně (roční srážky tehdy dosahovaly pouhých 500 až 700 mm).

Pro srovnání, dnešní průměrná roční teplota na vrcholu Králického Sněžníku (1 424 m n. m.) je dle dat ČHMÚ za období 1950–2020 2,4 °C. Průměrný roční srážkový úhrn za stejné období dosahuje zhruba 1 150 mm, tj. asi dvakrát více než v době ledové.

Vrchol Sněžníku je tak o něco teplejší než nejchladnější místo Česka – Sněžka (roční průměrná teplota 0,2 °C) nebo blízký vrchol Pradědu (roční průměrná teplota 0,9 °C).

Víte, že?

Od konce října roku 2019 je na vrcholu v provozu automatická meteorologická stanice. Nejvyšší teplotu stanice zatím změřila v červnu 2020, a to 26,5 °C, nejnižší teplotu pak v únoru 2020, kdy zde bylo -18 °C.

Starodávné, mrazem utvořené kamenné sítě jsou dnes zarostlé vegetací.
Autor: Marek Křížek

V nitru kamenných moří např. pod Vlaštovčími kameny si svůj domov vybudoval vzácný pavouk – plachetnatka suťová (*Wubanoidea uralensis lithodytes*). Ve střední Evropě jej nacházíme velmi vzácně – v Německu v pohoří Harz, u nás na Králickém Sněžníku, v Jeseníkách, na Sněžce a na Ještědu.
Autor: Hans Bert Schikora

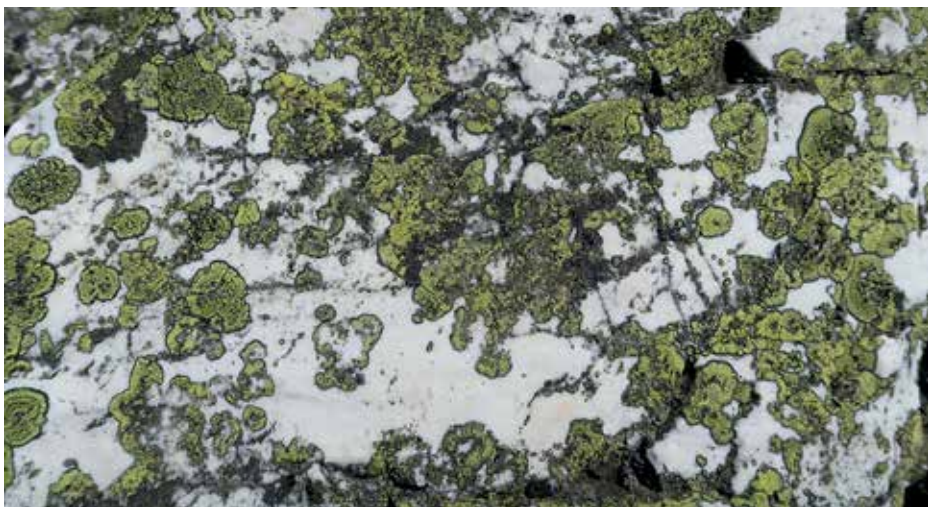
Dalším velmi vzácným pavoukem, který se výborně přizpůsobil drsnému životu ve tmě a chladu puklin balvanitých sutí Králického Sněžníku, je slíďák ostnonohý (*Acantholycosa norvegica*). Tento pavouk se vyskytuje také v blízkých Jeseníkách, kde má na Ztracených kamenech svou nejvýhodnější lokalitu výskytu ve střední Evropě.
Autor: Filip Trnka.

Dalším „vzkazem“ z poslední doby ledové jsou tzv. kamenná moře, tory a mrazové sruby. Jsou např. na veřejnosti nepřístupných Vlaštovčích kamenech nebo podél žluté značky pod vrcholem Sněžníku. Mohutná skalní hradba Vlaštovčích kamenů je téměř 100 m dlouhá, asi 40 m široká, se skalními stěnami vysokými až 18 m, tj. skoro jako panelový dům. Autor: Marek Banaš

Výchozy hornin – kvarcitů v kamenných mořích zdobí lišejník zeměpisný. Autor: Vít Slezák

Na vyfoukávaných místech ve vrcholových částech hory byla v průběhu poslední doby ledové sněhová peřina jen velice nízká, což umožnilo hlubší a intenzivnější působení mrazu. Mráz se tak dostal do role umělce a uspořádal ostrohranné kameny (hranáče) do složité sítě.

Tyto geometrické tvary, které zde vznikaly před 30 000–20 000 lety, a jsou tedy staré třeba jako známá Věstonická venuše, se nazývají tříděné sítě. Jejich přítomnost je jasným dokladem toho, že se během poslední doby ledové na Králickém Sněžníku vyskytovala trvale zmrzlá půda (tzv. permafrost).

Dnes jsou tyto kamenné sítě již neaktivní a z velké části překryté vegetací a tenkou vrstvou půdy.

Bohužel tyto unikátní tříděné kamenné půdy, které můžeme v jejich aktivní podobě pozorovat až v daleké Skandinávii či ve vysokých polohách Alp, podléhají neukázněným turistům. Na vrcholu Sněžníku přečkaly do současné doby tisíce let. Dnes jsou nezodpovědným chováním lidí, kteří jednotlivé kameny vytahují a tvoří z nich

nápisy nebo mohylky, nenávratně poškozovány a ničeny.

Při svém putování rezervací se snadno ponoříte i do moře. Plavky však netřeba. Jedná se o tzv. kamenná moře a rozsáhlá suťová pole, např. na žluté značce. Vznikly postupným rozpadem – pukáním mrazem obnažených skal v chladných obdobích čtvrtohor. Jsou tvořena různě velkými balvanů prastarých hornin z nitra naší země – rul a svorů. Ve svých útrobách mnohdy dlouho do léta uchovávají chladný vzduch a na něj vázané cenné druhy organismů.

Víte, že?

Někteří geologové si mysleli, že se pod kamenným mořem pod Vlaštovcími kameny skrývá trvale zmrzlá půda, tzv. permafrost. Ten nacházíme na daleké Sibiři, vzácně např. i v Alpách pod ledovci. Ukrytá v zamrzlém stavu některé dnes již vyhynulé organismy. Nová měření českých geomorfologů však prokázala, že na Sněžníku permafrost není.

Na lavinové dráze kotliny Moravy byly během poslední doby ledové sněhová pole, horský ledovec zde nebyl. Autor: Marek Banaš

Byl na Sněžníku ledovec?

Mohlo by se zdát, že pro dobu ledovou jsou typické ledovce. V případě Králického Sněžníku to však neplatí. Jeho povrch byl v ledové době převážně holý, pouze s rozptýlenými sněžníky a firnovišti (plochy sněhových polí) v závětrných polohách. Zdejší pohoří mělo tedy charakter mrazové pouště či tundry.

Velké horské ledovce se zde během poslední doby ledové nevyskytovaly. Pokud zde nějaký byl, musel být velmi malý, jelikož po sobě nezanechal žádné morény (valy zeminy pod ledovcem) ani žádné další důkazy své existence. Tímto se pohoří Králického Sněžníku liší od zbývajících dvou našich vysokých pohoří – Hrubého Jeseníku a Krkonoš, kde horské ledovce byly.

Hory ve víru času

Bezlesý vrchol Králického Sněžníku přitahoval pozornost člověka již od nepaměti. Mezi prvními sem přicházeli již ve 13. století lovci a hledači drahých kovů. Rozbory uhlíků v půdě nebo analýzy pylu však ukazují, že první lidské zásahy ve vrcholových partiích Králického Sněžníku jsou datovány již mezi roky 800–1100 našeho letopočtu. Tou dobou začali lidé postupně kácet tehdy hluboké a nepřístupné králické hvozdy (důkazem jsou zbytky po požárech, pravděpodobně způsobených člověkem).

Nicméně ještě dlouhá staletí byla těžba dřeva soustředěna spíše v nižších částech pohoří a rozsáhlé lesy sloužily hlavně k chovu a lovu zvěře. Těžba v nich probíhala spíše nahodile, a to pouze v přístupných porostech, kde se prováděla tzv. toulavá seč.

Soustavnou produkci dřeva a počátek rozsáhlejšího využívání zdejšího přírodního bohatství s využitím tzv. holoseči můžeme datovat až přibližně do poloviny 18. století, kdy se díky výnosům císařovny Marie Terezie začalo formovat moderní lesní hos-

Chata Švýcárna, pohled z roku 1912. Autor: archiv Petra Možného

podářství. Kácení zdejších lesů pak postupovalo až po jejich horní hranici. Přibližně po roce 1860 se začalo s umělou obnovou lesů, k níž se využívalo i osivo smrku pocházející z Alp.

V 18. a 19. století byly polohy nad horní hranicí lesa intenzivně využívány také pro travení a pastvu dobytka. To vedlo, podobně jako např. v sousedním Hrubém Ješeníku, ke snížení horní hranice lesa, vytvoření mnoha cest a výrazné změně podoby horských luk (tzv. holí). V té době pokrývaly souvislé alpské louky využívané k pastvě dobytka celou vrcholovou oblast pohoří Králického Sněžníku, od Malého Sněžníku až po Sušinu.

V roce 1816 se objevuje zmínka hraběte von Magnis o první salaši, jež nesla název Schneeberg-Schweizerer (Sněžnická Švýcárna), vzniklé o sedm let dříve. Tehdy zde hospodařil pastevec ze švýcarského údolí Simmenthal (Bernské Alpy) jménem Michael Egender (též uváděn jako Aegerter)

s dcerou Helenou. Jeho synové pak obhospodařovali salaš knížete Liechteinsteina na jihovýchodním svahu Sněžníku.

Od druhé poloviny 19. století se od hospodářského využití holí (pastva, senoseč) postupně upouštělo. Horské louky postupně zarůstaly smrkem, ať už přirozeně, nebo umělým zalesňováním. Umělé zalesňování holí dosáhlo největší intenzity na počátku 20. století. Vedle smrku se zejména na polské straně používala borovice klec i borovice limba.

Další etapu ovlivňování přírody vrcholových partií přinesl rozkvět turistiky ve druhé polovině 19. století. Její příběh naleznete v další části této publikace.

Po druhé světové válce došlo k postupnému nárůstu početnosti spárkaté zvěře, která má dlouhodobý negativní vliv na kvalitu králických lesů. Okus a spásání mladých stromů jsou pak další desítky let smutným osudem zdejších lesů.

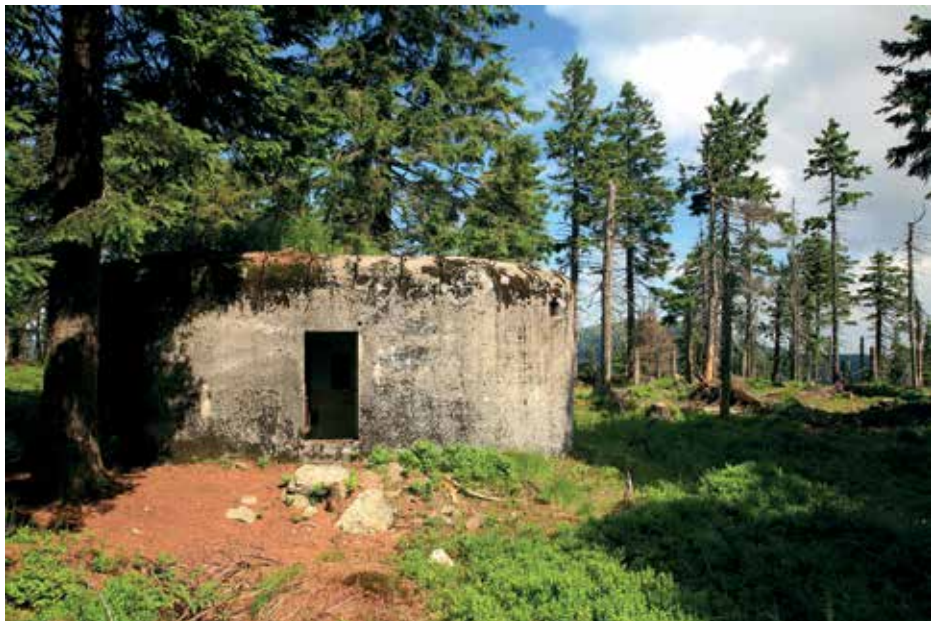
Vrchol Králického Sněžníku od severu, pohled zakoupený v roce 1928. Autor: archiv Petra Možného

Pasoucí se dobytek v okolí rozhledny císaře Viléma na vrcholu Králického Sněžníku, dokončené v roce 1899 a kvůli špatnému stavu odstřelené polskou armádou v roce 1973. Autor: archiv Petra Možného

Lehké obranné opevnění na Sušíně. Autor: Zuzana Růžičková

V 80. letech minulého století navíc kulminovalo poškození jehličí smrků v důsledku velmi vysokého znečištění ovzduší z českých a polských elektráren. Ve vyšších polohách (nad 1 000 m n. m.) vznikly v důsledku tohoto znečištění (odumření smrkových porostů) a následných těžeb velké odlesněné plochy. Jejich rozšiřování bylo následně ještě umocněno větrnou kalamitou. Zalesňování těchto holin bylo provedeno převážně smrkem, čímž vznikly rozsáhlé stejnověké smrkové monokultury.

Zásadními změnami prošly i alpské louky na vrcholu. Po skončení dřívější pastvy a travení (senoseče) zdejší louky postupně zarůstají bojovnými keříčky brusnice borůvky a tlustými koberci travin, které tvoří jen několik málo druhů. Vzácné druhy rostlin, uváděné ještě v 70. a 80. letech 20. století z lavinové dráhy Moravy a z okolních luk, dramaticky mizí.

Víte, že?

Králickými horami se prohnal také strach z války. Jeho doteky můžeme objevit např. na modré turistické značce vedoucí přes Sušinu a Podbělku. V letech 1935–1939 zde byly vybudovány objekty lehkého opevnění, tzv. řopíky. Obranná linie, tvořená lehkým opevněním, nebyla v této oblasti dokončena. Byla proto posílena zákopy a kulometnými hnízdy. Jejich zbytky můžeme spatřit např. na jižním svahu Sušiny.

Reprodukce malby Králického Sněžníku, pohlednice z roku 1926. Autor: archiv Petra Možného

Na scénu přichází turisté...

Za počátek „turistické návštěvnosti“ Králického Sněžníku můžeme považovat rok 1765, kdy 9. srpna na vrchol vystoupali princové Jindřich Pruský a Vilém Bedřich z Brunšviku. O 14 let později, v září 1779, dorazila na inspekční cestu do Starého Města vzácná návštěva – císař Josef II., který o tom následně napsal: „*Na Sněžník, kam jsem chtěl původně vyjet na koni, dostavili se prusští důstojníci a mnoho jiných lidí, aby mě viděli. Na horu jsem však nešel.*“

Veřejnost se o masív Králického Sněžníku a jeho vrchol začala zajímat až někdy v první polovině 19. století. Důvodem byla odlehlost a náročný terén, který i dnes představuje určitou překážku pro masový turismus.

První tištěné turistické informace pocházejí z počátku 19. století a je z nich patrné, že návštěvníky čeká vskutku náročný pochod. „*Pro výstup na Sněžník je nutno počítat s 5 hodinami lesem, skalami, močály.*“ V průvodci z roku 1838 o výstupu na Sněžník se zase dočteme, že „s bojácnými dámmami je nutno zříci se výstupu na Králický Sněžník.“

Po strastiplné cestě našli turisté útočiště v chatách pod vrcholem. Kupříkladu průvodce Berndt z roku 1828 píše o pohostinství na Sněžníku následující: „*Ubytování v Liechteinsteinově i Magnisově Švýcárně je střední, vlastně se živí chovem dobytka, protože cestovatelů je velmi málo... Ubytovna skýtá malou světnici a pohoštění je nevalné (knedlíky a káva). Není-li právě možno spát v sednici, je poskytován nocleh na půdě v seně, a to nocleh velmi studený. Zde, jako na Luční boudě a Hamplově boudě v Krkonoších, se podává bylinkový čaj a horský sýr za cenu 5 stříbrných grošů...*“

Interiér hostince v přízemí věže Vilémovský rozhledny. Autor: archiv Petra Možného

Nizozemská princezna, arcivévoda František Ferdinand i Alois Jirásek

Náročnost turistických výstupů či málo pohodlné ubytování neodradily od výstupu na vrchol ani mnohé urozené osobnosti. V červenci 1840 navštívila Sněžník pruská princezna Marianna Oranžská z Nizozemska se svým otcem králem Vilémem I.

Sněžnický kraj si princezna Marianna skutečně oblíbila a mimo jiné stojí za vznikem chaty Na Sněžníku (dnes polské Schronisko PTTK Na Śnieżniku im. Zbigniewa Fastnachta), která vznikla na místě dřívější salaše. Jedná se o nejstarší obdobnou stavbu v Polsku, jejíž historie se začala psát roku 1869. Sama princezna, majitelka panství, sem pak s oblibou jezdila kočárem odpočívat.

V roce 1906 vystoupal na vrchol Sněžníku arcivévoda František Ferdinand d'Este, ná-

sledník rakousko-uherského trůnu. V červenci roku 1914 jej pak následoval princ Bedřich Vilém Pruský.

Výšlap na „Sněžku Králickou“ si nenechal ujít ani Alois Jirásek, který sem, ještě coby učitel na litomyšlském gymnáziu, zavítal při svých cestách po východních Čechách roku 1884. Na vrcholu se však neubráníl mírnému zklamání z výhledu, který „není jednotný, a třeba jít po krajích, aby se nám rozšířil.“ Přesto se – po dobré večeři a vydatném spánku pod krovky pruské Švýcarsny – na horu za svítání opět vrátil. Inu, magického kouzla Sněžníku nepodlehne jen málokdo...

Vilémova rozhledna a knížecí chata...

Zlomem v turistickém využívání sněžnického masivu, který byl až do té doby turisty dosti opomíjen, se stala výstavba rozhledny a chaty pod vrcholem Králického Sněžníku.

Chata Na Sněžníku na polské straně pohoří. Autor: Miroslav Zeidler

Vilémova rozhledna na Králickém Sněžníku, pohled odeslán v roce 1921. Autor: archiv Petra Možného

Kamenná, 33,5 m vysoká rozhledna na tehdy pruské straně vrcholu byla vybudována v letech 1895–1899 Kladským horským spolkem. Stavba vznikla podle návrhu vratislavského architekta Felixe Henryho a pod vedením zkušeného mistra Emila Giessera. Svě jméno dostala podle zesnulého německého císaře Viléma I. (Kaiser-Wilhelm-Turm).

V roce 1912 byla na rakousko-uherské (dnes české) straně pohoří slavnostně otevřena Liechtensteinova chata, jež vznikla z iniciativy staroměstské sekce Moravsko-slezského sudetského horského spolku. Název dostala podle majitele jihovýchodní části Sněžníku, štědrého knížete Johanna II. Liechtensteina. V tomto dřevěném objektu o základu 22 x 12 metrů unavené hosty vítalo tehdy 11 pokojů, každý vybavený kachlovými kamny.

Liechtensteinova chata byla v roce 1922 pronajata manželům Gutwinským, kteří ji na své vlastní náklady zmodernizovali (roku 1924 sem např. zavedli elektrický proud, zanedlouho přibyl i telefon). Zvláště Oskar

Interiér hostinské místnosti Liechtensteinovy chaty z doby první republiky.
Autor: archiv Petra Možného

Snímek ze závodů ve skoku na lyžích na Sněžníku z doby první republiky.
Autor: archiv Petra Možného

Liechtensteinsteinská chata v Králickém Sněžníku.

Lichtenštejnská chata pod vrcholem Králického Sněžníku hostila svými dobrotami návštěvníky od roku 1912 do roku 1971, kdy byla pro špatný stav stržena. Zbytky základů chaty leží nedaleko pramene Moravy v sousedství sochy slúněte (foto z 30. let 20. století). Během roku 2021 byly spolu s nahromaděným odpadem, odstraněny AOPK ČR a na jejich místě vzniklo odpočinkové místo pro turisty. Autor: archiv Petra Možného

Liechtensteinova chata v roce 1912 nebo 1913. Autor: archiv Petra Možného

Gutwinski se do historie chaty i celého Sněžníku zapsal zlatým písmem, neboť zde vytvořil oblíbené centrum turistiky, kultury a setkávání zajímavých lidí. Tento původní profese zubař, jenž stál u počátků lyžování v Jeseníkách, se vyznačoval jedinečným humorem a svéráznou náturou. Zároveň nerozlišoval své hosty ani podle peněz či urozeného původu, ani podle národnosti, a již za svého života tak byl tento chovatel bernardýnů a meteorolog-amatér považován za ikonu hor jak Němci, tak i českými turisty. V roce 1932 Oskar Gutwinski na Liechtensteinově chatě nečekaně zemřel a jeho popel spočinul na svazích Sněžníku. V roce 1937 byl Adele Gutwinské ukončen nájem a zlatá éra chaty tím skončila.

Osud obou staveb se naplnil v 70. letech minulého století. V roce 1971 byla strážna nedostatečně udržovaná a chátrající

Liechtensteinova chata a o dva roky později polští vojáci pro špatný stav odstřelili i kamennou rozhlednu. Rozvaliny obou objektů, včetně zbytků vybavení chaty ve sklepení, zůstávaly na místě k vidění až do roku 2021.

Slon na horách?

Poblíž základů bývalé Liechtensteinovy chaty se zachovala žulová soška slůněte, kterou roku 1932 nechal postavit jako svůj symbol německý umělecký spolek Jescher, u jehož zrodu stál již vzpomínaný Oskar Gutwinski. Sochu vytesala kamenická firma Förster ze Zlatých Hor. Slůně je dnes neoficiálním a neodmyslitelným symbolem Králického Sněžníku.

Socha Slůněte poblíž pramene Moravy. Autor: Marek Banaš

Na místě bývalé Liechtensteinovy chaty byly po provedených sanačních pracích v roce 2021 zachovány základy původního objektu. Nově byly doplněny informační panely.
Autor: Miroslav Havira

Novodobá turistika na vrcholu

Od roku 2020 probíhá na polské straně výstavba nové rozhledny, která by měla mít kamenné přízemí a dvě prosklená patra. Jedná se o stavbu tzv. studené rozhledny, což předpokládá, že by měla být bezobslužná, tj. bez restaurace a bez příjezdové komunikace. Podle původní dokumentace

Vrchol Králického Sněžníku se zbytky bývalé rozhledny císaře Viléma. Autor: Marek Banaš

by k ní měla vést naučná stezka pro pěší. Podél hranic pozemku, na kterém bude rozhledna stát, má být umístěno ochranné zábradlí. Výstavba rozhledny vzbuzuje značné emoce mezi veřejností a stala se předmětem kontrol ze strany českých i polských úřadů.

Jiná je situace v případě Liechtensteinovy chaty. Pozemky pod chatou získala pro stát Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK ČR). V roce 2019 tak mohlo dojít k vydání souhlasu s odstraněním zbořeníště a skládky demoličního odpadu původní Liechtensteinovy chaty. Součástí projektu, hrazeného z Evropské unie – Operačního programu Životní prostředí, je i konečná úprava zbořeníště. Jsou zachovány pouze základy budovy tak, aby byla patrná velikost dle půdorysu původní stavby. V rámci odstranění zbořeníště a vyčištění území skládek od cizorodých materiálů byl proveden odvoz sutí, vybouraných hmot a komunálního odpadu v celkovém množství přes 400 tun.

Rozestavěný objekt rozhledny na vrcholu. Autor: Marek Banaš

V posledních letech je vrchol Sněžníku lákadlem pro stále rostoucí množství návštěvníků. Od roku 2012 zde AOPK ČR provádí sčítání příchozích. Tehdy k prameni Moravy pod vrcholem zamířilo přibližně 30 000 turistů. Jen o šest let později to už však bylo téměř padesát tisíc a v roce 2020 až 65 tisíc návštěvníků. Vrchol Králického Sněžníku tak v roce 2020 vykazoval druhý nejvyšší nárůst návštěvnosti ze všech lokalit, kde se v širší oblasti Jeseníků sčítání provádí. Oproti roku 2019 zde návštěvnost vzrostla o 35%. V posledních letech je navíc zřejmý rostoucí trend návštěvnosti vrcholu i z polské strany. Polští turisté dnes na vrcholu výrazně převažují, zatímco ještě v roce 2016 byla situace opačná.

Vysoký nárůst návštěvnosti na vrcholu je problém. Souvisí s ním totiž negativní dopady na přírodu, jako je např. živelné rozšiřování stezek, zvýšený pohyb návštěvníků mimo vyznačené trasy, sešlap vegetace

a rušení hnízdicích živočichů (např. lindušky horské), dále rozebírání unikátních mrazem třídných půd a stavění mohyl aj. Tyto negativní jevy mohou navíc do budoucna dále narůstat v důsledku neuvážené výstavby rozhledny na vrcholu, která k sobě bezesporu přitáhne další davy návštěvníků.

Ochrana mladého lesa před zvěří dřevěnými oplocenkami. Autor: Miroslav Havira

Jak dále pečovat o Králický Sněžník?

Jak jste se dozvěděli z této publikace, NPR Králický Sněžník je kraj hlubokých lesů, přirozených alpských luk, mokřadů a rašeliníšť. Ke každému z těchto typů prostředí je potřeba k péči přistupovat odlišně.

Péče o lesy:

Přirozené lesní porosty dnes pokrývají jen cca 20% plochy území celé rezervace. Hlavním cílem péče je proto postupně přiblížit druhové složení a strukturu lesa přirozeným lesním porostům na co největší ploše. V přirozených horských smrčínách v nejvyšších partiích (8. a 9. lesní vegetační stupeň) dává ochrana přírody přednost přírodním procesům, to znamená ponechání porostů samovolnému vývoji.

V místech, kde člověk vysázel smrkové monokultury, tj. přírodě vzdálenějších porostech, je naopak snahou blokování kůrovce

a vnos chybějících druhů dřevin. K tomu slouží rovněž drobné plošky vzniklé právě po asanaci kůrovcem napadených stromů nebo po působení větru.

Je prováděna tzv. šetrná asanace – asanace ve větvích, bez krácení kmenů, u výratů bez manipulace, bez odřezání od kořenů. Státní ochrana přírody provádí i odkornění tzv. nastojato. Veškerá dřevní hmota zůstává v rezervaci v porostech. To je velmi důležité pro bohatý život v horských lesích.

Na vzniklých světlinách se využívá přirozené zmlazení nebo se provádějí výsadby, podsadby vhodnými dřevinami (např. jedlí, bukem, jeřábem, javorem klenem) a také intenzivní ochrana sazenic před okusem zvěří. Výsledkem by měl být postupný rozpad lesních porostů. Vše s dlouhodobým cílem ponechání lesních porostů samovolnému vývoji.

Například v letech 2009–2015 bylo z dotačních programů v rezervaci vysázeno

*Alpínské louky rychle zarůstají hustými koberci brusnice borůvky a metličky křivolaké.
Autor: Marek Banas*

88 000 ks sazenic buku, jedle, javorů a olše, včetně mechanické ochrany proti okusu zvěří (individuální oplůtky a 9 km oplocenek). Bylo rozvolněno na 317 ha stejnověkových smrkových porostů (prořezávky, probírky).

Od roku 2019 v rezervaci probíhá také projekt: „Podpora managementového plánování lesních ekosystémů v NPR Králický Sněžník – management lesních ekosystémů“ (Operační program Životní prostředí). V rezervaci bude vysázeno 7 700 ks stromků – jeřábu ptačího, jedle bělokoré, javoru klenu, buku lesního včetně jejich ochrany proti zvěři.

Péče o bezlesí:

Vrcholová rašeliniště je možné ponechat prakticky bez lidského zásahu.

Poslední desítky let prochází dramatickou proměnou alpinské louky na vrcholu. Zdejší

louky rychle zarůstají hustými keříčky brusnice borůvky a tlustými koberci travin, které tvoří jen několik málo druhů. Vzácné druhy květnatých rostlin, popisované ještě nedávno z lavinové dráhy Moravy a z okolních luk, rychle mizí.

Pokud se nechceme s druhově pestrým světem alpinského bezlesí v brzké době definitivně rozloučit, musíme na nejcennějších místech, např. v kotlině Moravy nebo v okolí vrcholu, přistoupit k obnovení tradičních forem lučního hospodaření (pastva, případně sečení luk).

Jako velmi důležitá se ve světle rostoucí návštěvnosti ukazuje potřeba zlepšit stav současných turistických stezek v některých částech rezervace a lépe usměrnit pohyb návštěvníků hlavně ve vrcholových částech.

Králický Sněžník za sto let...

Přejme si, aby se podařilo našim dětem a vnoučatům předat sněžnickou rezervaci v co nejlepší kondici. Přírodovědci v tomto krásném pohorí objevují stále nová překvapení a doposud nepopsané věci. Návštěvníci nad zdejšími klenoty přírody zůstávají v němém úžasu.

Účinná ochrana přírody neznámá zdejší území zakonzervovat, uzavřít a ponechat jen svému vývoji. Nezbytný bude aktivní,

promyšlený vstup člověka ve formě péče o lesy (časem bezzásahovost) stejně jako o vrcholové alpinské louky, včetně usměrňování návštěvnosti. V takovém případě se můžeme znovu těšit na druhově pestré a odolné lesy, horské vrcholové louky zářící všemi barvami, místy snad i za zvuků zvonců pasoucích se zvířat...

Jde o společný úkol ochrany přírody, správců lesů a v nemalé míře i místních obyvatel a turistů, kteří se sem budou vždy rádi znovu vracet.

Západ slunce nad sněžnickými horami. Autor: Zuzana Růžičková

Horská příroda v ohrožení

Vážení návštěvníci,

hluboké lesy, voňavá rašeliniště, zurčící bystřiny i vyfoukávané horské louky na území národní přírodní rezervace Králický Sněžník, do které vstupujete, jsou domovem pro stovky druhů vzácných a pozoruhodných obyvatel.

V okolních lesích na úbočích Slamníku, Podbělky, Sušiny i samotného vrcholu Králického Sněžníku nachází tichá útočiště plachý jeřábek lesní. Nerušený klid svého domova potřebuje i extrémně citlivý tetřívěk obecný a vzácná šelma rys ostrovid, kteří jsou zdejšími občasnými obyvateli.

V horských loukách nad horní hranicí lesa se bázlivě krčí linduška horská nebo pěvuška podhorní.

Při každém vyrušení tito tvorové spotřebávají velké množství energie, která jim pak často schází v těžkém souboji s drsným horským klimatem. Vylekaní živočichové

navíc mnohdy opouští snůšku či své mladé, kteří jsou tak ponecháni na pospas dravcům či sněžnickému počasí.

Mokrá půda horských lesních rašelinišť a nízké trsy choulostivých rostlin na alpinských loukách v okolí vrcholu se velmi snadno naruší pod chodidly návštěvníků nebo pod pneumatikami kol.

Děkujeme vám proto, že na území národní přírodní rezervace Králický Sněžník, která je v terénu značená cedulemi se státním znakem anebo dvěma červenými pruhy:

chodíte pouze po značených turistických stezkách

jezdíte na kolech jen po značených cyklotrasách

nerozděláváte oheň v lesích

nestavíte z kamenů mohyly

Jsme rádi, že společně s námi chráníte přírodu tohoto krásného koutu naší země.

Turisté u pramene Moravy. Autor: Marek Banaš

Vydáno v rámci projektu Management kleče (Pinus mugo Turra) v NPR Praděd a PR Břidličná a podpora managementového plánování a druhové rozmanitosti lesních ekosystémů v NPR Králický Sněžník reg. č. CZ.05.4.27/0.0/0.0/17_078/0009143

Texty: Marek Banaš, spolupráce: Matěj Matela, Marek Křížek, Václav Tremel, Alois Pavlíčko,
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
Autoři fotografií: Marek Banaš, Petr Šaj, Vít Slezák, Zuzana Růžicková, Martin Kočí, Filip Trnka,
David Zahradník, Miroslav Havira, Josef Halda, Štěpán Koval, Jiří Kameníček, Marek Křížek,
Alois Pavlíčko, Patrik Mičoch, Miroslav Zeidler, Lucie Zíbarová, Radomír Bjel, Hans Bert Schikora,
staré pohlednice – archiv Petra Možného
Grafické zpracování: Ivo Sumec
Tisk: TISKÁRNA ČERNÝ s.r.o.
Náklad: 5 000 ks
Vydání: 1. vydání
© AOPK ČR, 2021
NEPRODEJNÉ
ISBN: 978-80-7620-085-2

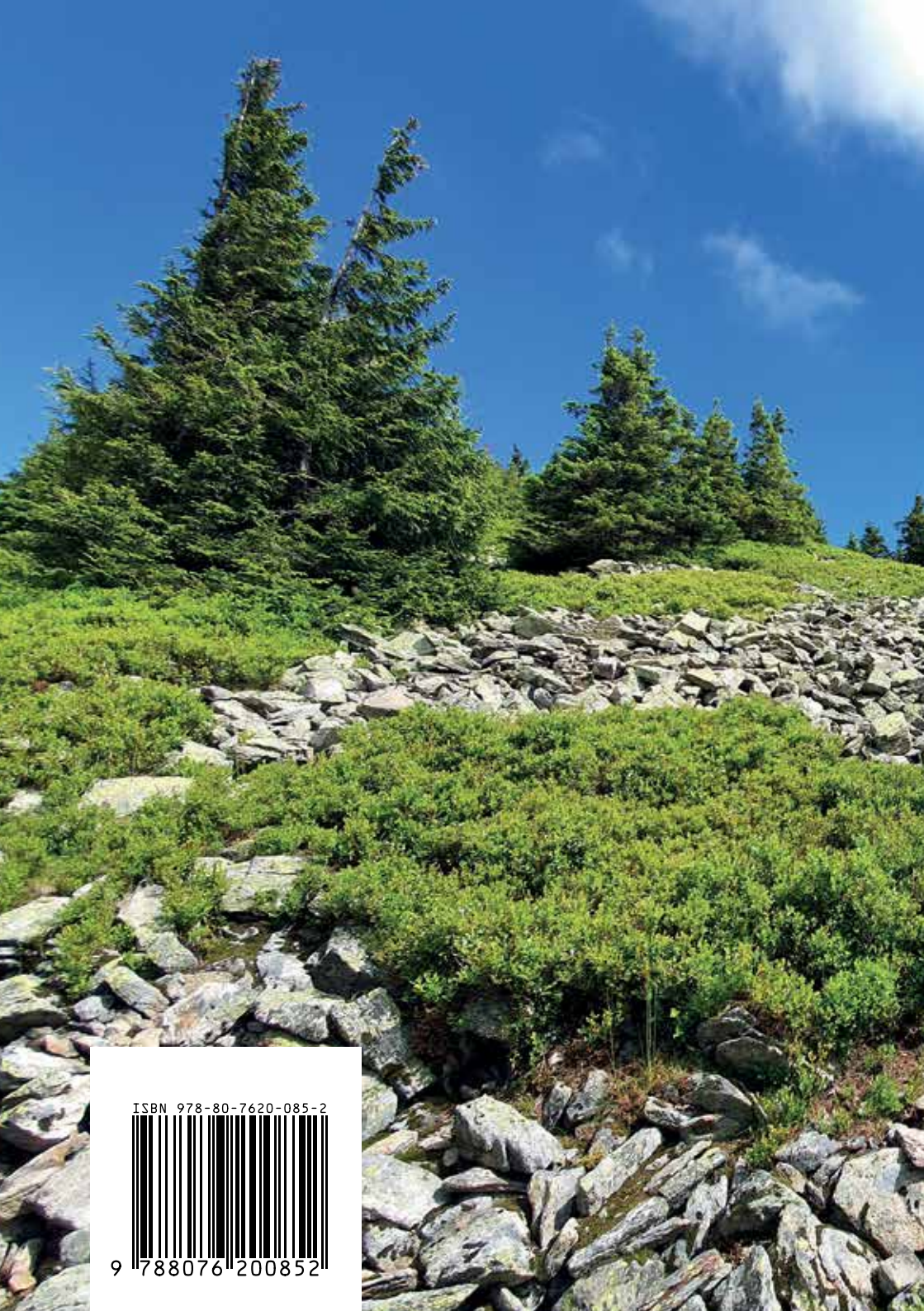
Spolufinancováno Evropskou unií - Evropským fondem pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu Životní prostředí.

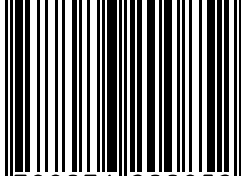
EVROPSKÁ UNIE
Evropský fond pro regionální rozvoj
Operační program Životní prostředí

ISBN 978-80-7620-085-2

9 788076 200852